

Optyka nanostruktur

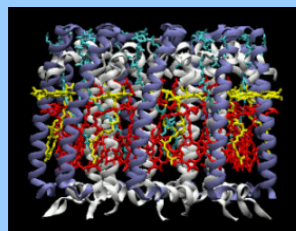
Sebastian Maćkowski

Instytut Fizyki

Uniwersytet Mikołaja Kopernika

Adres poczty elektronicznej: mackowski@fizyka.umk.pl

Biuro: 365, telefon: 611-3250

SL 2008/2009

Plan na dzisiaj

półprzewodniki

SL 2008/2009

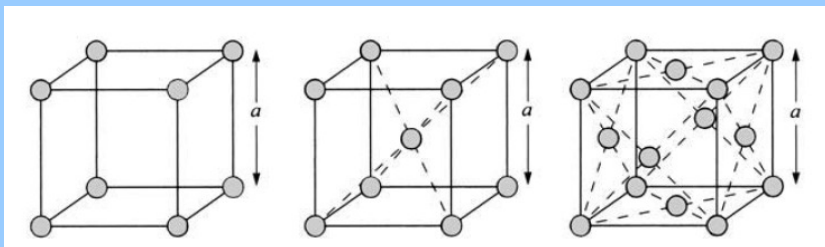
Struktura krystaliczna

proste komórki elementarne – sieci proste

cubic (Po)

bcc (Na, W)

fcc (Al, Au)

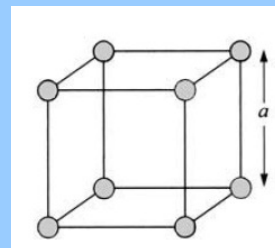

SL 2008/2009

Dygresja

cubic (Po)

polon to jedyny pierwiastek, którego struktura krystaliczna jest prostym sześcianem

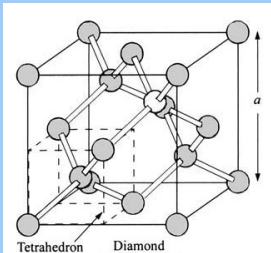
wynika to prawdopodobnie ze współzawodnictwa między efektem relatywistycznego zwiększenia masy elektronu a oddziaływaniem spin-orbita (więcej: Physics Today z sierpnia 2007 i w Physical Review Letters 99 (2007) 016402

SL 2008/2009

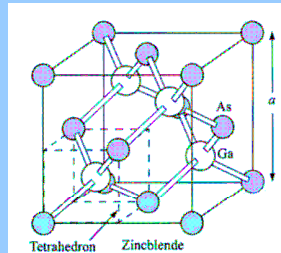

Struktura krystaliczna

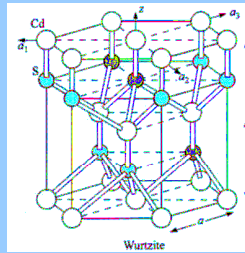
struktura diamentu
Si, Ge, C

struktura blendy cynkowej
GaAs, CdTe, ...

struktura wurcytu
GaN, CdS, ...

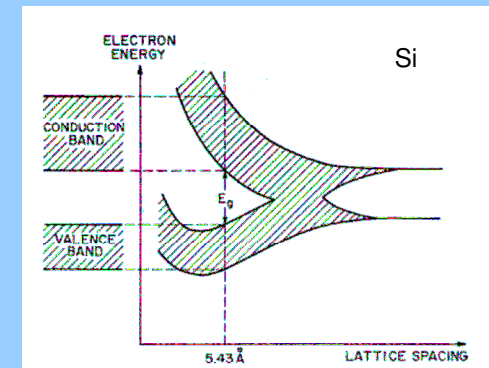

dwie sieci kubiczne powierzchniowo
centrowane przesunięte wobec siebie
o 1/4 długości przekątnej sześcianu

SL 2008/2009

Pasma energetyczne

minimum całkowitej energii elektronów

SL 2008/2009

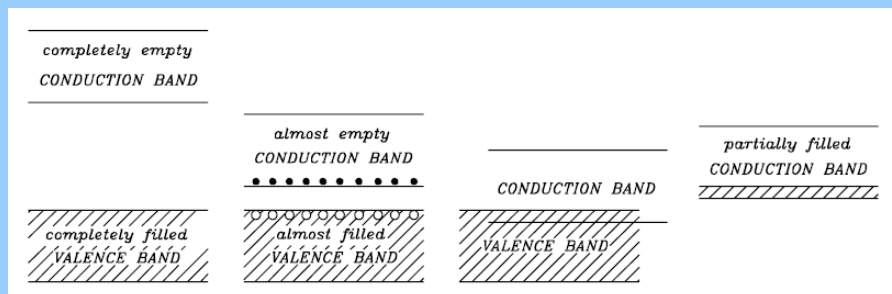

Pasma energetyczne

izolator

półprzewodnik

przewodnik/metal

SL 2008/2009

Pasma energetyczne

równanie Schrödingera dla elektronu w potencjale $V=V(r)$

$$\left[-\frac{\hbar^2}{2m^*} \nabla^2 + V(r) \right] \psi(\mathbf{r}, \mathbf{k}) = E(\mathbf{k}) \psi(\mathbf{r}, \mathbf{k})$$

dla potencjału $V=V(r)$ periodycznego z okresem sieci

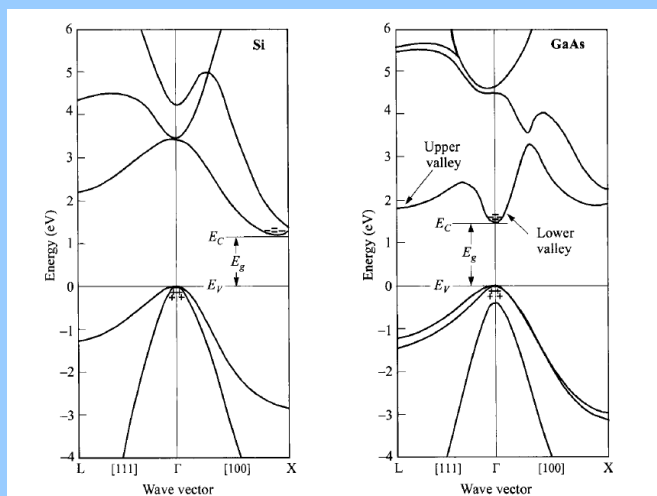
$$\psi(\mathbf{r}, \mathbf{k}) = \exp(j\mathbf{k} \cdot \mathbf{r}) U_b(\mathbf{r}, \mathbf{k})$$

$\exp(j\mathbf{k} \cdot \mathbf{r})$ – fala płaska, wolnozmienna w skali całej sieci
 $\psi(\mathbf{r}, \mathbf{k})$ i $U_b(\mathbf{r}, \mathbf{k})$ – funkcje periodyczne z okresem sieci

SL 2008/2009

Struktura pasmowa

$$E = E(k)$$

pasmo przewodnictwa

pasmo walencyjne

SL 2008/2009

Struktura pasmowa

w pobliżu centrum strefy Brillouina (punkt Γ , $k=0$)

$$E(k) = \frac{\hbar^2 k^2}{2m^*} \quad \text{zależność paraboliczna}$$

m^* - masa efektywna, w ogólności wielkość tensorowa

$$\frac{1}{m_{ij}^*} \equiv \frac{1}{\hbar^2} \frac{\partial^2 E(k)}{\partial k_i \partial k_j}$$

SL 2008/2009

Układ okresowy

Group	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18
Period	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18
1	H	He																
2	Li	Be																
3	Na	Mg																
4	K	Ca	Sc	Ti	V	Cr	Mn	Fe	Co	Ni	Cu	Zn	Ga	Ge	As	Se	Br	Kr
5	Rb	Sr	Y	Zr	Nb	Mo	Tc	Ru	Rh	Pd	Ag	Cd	In	Sn	Sb	Te	I	Xe
6	Cs	Ba	* Lu	Hf	Ta	W	Re	Os	Ir	Pt	Au	Hg	Tl	Pb	Bi	Po	At	Rn
7	Fr	Ra	** Lr	Rf	Db	Sg	Bh	Hs	Mt	Uun	Uub	Uuc	Uud	Uue	Uuq	Uur	Uus	Uuo
*Lanthanoids			* 57 La	58 Ce	59 Pr	60 Nd	61 Pm	62 Sm	63 Eu	64 Gd	65 Tb	66 Dy	67 Ho	68 Er	69 Tm	70 Yb		
**Actinoids			** 89 Ac	90 Th	91 Pa	92 U	93 Np	94 Pu	95 Am	96 Cm	97 Bk	98 Cf	99 Es	100 Fm	101 Md	102 No		

SL 2008/2009

Własności półprzewodników

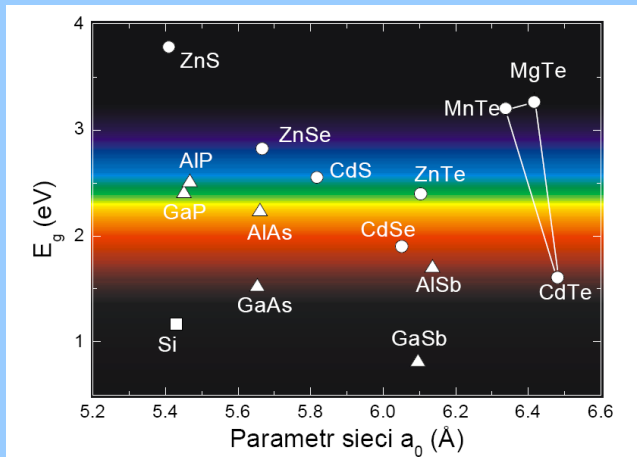
Semiconductor	Crystal Struct.	Lattice Const. at 300 K (Å)	Bandgap (eV)		Band	Mobility at 300 K (cm ² /V-s)		Effective Mass		ϵ_s/ϵ_0
			300 K	0 K		μ_n	μ_p	m_n^*/m_0	m_p^*/m_0	
C Carbon (diamond)	D	3.56683	5.47	5.48	I	1,800	1,200	0.2	0.25	5.7
Ge Germanium	D	5.64613	0.66	0.74	I	3,900	1,900	1.64 ^d , 0.082 ^e	0.04 ^h , 0.28 ^h	16.0
Si Silicon	D	5.43102	1.12	1.17	I	1,450	500	0.98 ^f , 0.19 ^g	0.16 ^h , 0.49 ^h	11.9
IV-IV SiC Silicon carbide	W	$a=3.086, c=15.117$	2.996	3.03	I	400	50	0.60	1.00	9.66
III-V AlAs Aluminum arsenide	Z	5.6605	2.36	2.23	I	180		0.11	0.22	10.1
AlP Aluminum phosphide	Z	5.4635	2.42	2.51	I	60	450	0.212	0.145	9.8
AlSb Aluminum antimonide	Z	6.1355	1.58	1.68	I	200	420	0.12	0.98	14.4
BN Boron nitride	Z	3.6157	6.4		I	200	500	0.26	0.36	7.1
"	W	$a=2.55, c=4.17$	5.8		D			0.24	0.88	6.85
BP Boron phosphide	Z	4.5383	2.0		I	40	500	0.67	0.042	11
GaAs Gallium arsenide	Z	5.6533	1.42	1.52	D	8,000	400	0.063	0.076 ^h , 0.5 ^h	12.9
GaN Gallium nitride	W	$a=3.189, c=5.182$	3.44	3.50	D	400	10	0.27	0.8	10.4
GaP Gallium phosphide	Z	5.4512	2.26	2.34	I	110	75	0.82	0.60	11.1
GaSb Gallium antimonide	Z	6.0959	0.72	0.81	D	5,000	850	0.042	0.40	15.7
InAs Indium arsenide	Z	6.0584	0.36	0.42	D	33,000	460	0.023	0.40	15.1
InP Indium phosphide	Z	5.8686	1.35	1.42	D	4,600	150	0.077	0.64	12.6
InSb Indium antimonide	Z	6.4794	0.17	0.23	D	80,000	1,250	0.0145	0.40	16.8
II-VI CdS Cadmium sulfide	Z	5.825	2.5		D	350	40	0.14	0.51	5.4
"	W	$a=4.136, c=6.714$	2.49		D	800		0.20	0.7	9.1
CdSe Cadmium selenide	Z	6.050	1.70	1.85	D	200	180	0.13	0.45	10.0
CdTe Cadmium telluride	Z	6.482	1.56		D	1,050	100			10.2
ZnO Zinc oxide	R	4.580	3.35	3.42	D	200	180	0.27	0.23	9.6
ZnS Zinc sulfide	Z	5.410	3.66	3.84	D	600	800	0.39	0.23	8.4
"	W	$a=3.822, c=6.26$	3.78		D	280	800	0.287	0.49	9.6
IV-VI PbS Lead sulfide	R	5.9362	0.41	0.286	I	600	700	0.25	0.25	17.0
PbTe Lead telluride	R	6.4620	0.31	0.19	I	6,000	4,000	0.17	0.20	30.0

D = Diamond, W = Wurtzite, Z = Zincblende, R = Rock salt. I, D = Indirect, direct bandgap. l, t, h, hh = Longitudinal, transverse, light-hole, heavy-hole effective mass.

SL 2008/2009

Własności półprzewodników

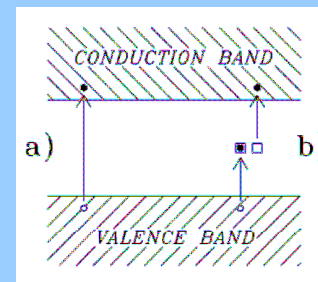

Wzbudzenia w kryształach

zaburzenie równowagi termodynamicznej kryształu ($n_p \neq n_i^2$)

generacja termiczna bezpośrednia gdy $E_G \sim kT$, np. Ge

generacja termiczna pośrednia gdy $E_G > kT$, np. GaAs, Si

stany w przerwie energetycznej –
skutek występowania defektów
i domieszek w kryształe

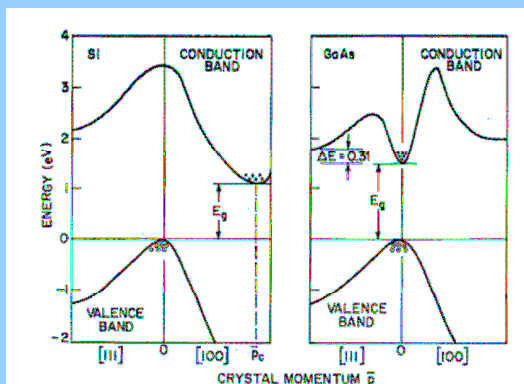
Wzbudzenia w kryształach

absorpcja promieniowania

przerwa skośna

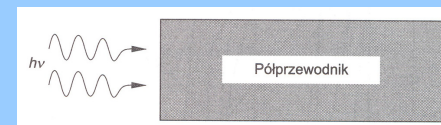
przerwa prosta

konieczność dostarczenia
dodatkowego pędu
związanej z różnicą
wektorów falowych

Absorpcja

część energii promieniowania ulega odbiciu, typowo ~30%
redukcja tego efektu – pokrycie antyrefleksyjne (anti-reflective
coating) – zmniejszenie o ponad rząd wielkości

moc pochłaniana w półprzewodniku

$$P_a(x) = P_i(1-r)(1 - e^{-\alpha x})$$

P_i - moc padająca na powierzchnię kryształu

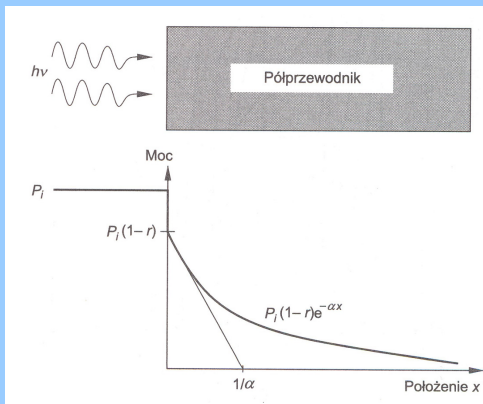
α - współczynnik absorpcji

$1/\alpha$ - głębokość wnikania promieniowania

r - współczynnik odbicia

Absorpcja

liczba absorbowanych fotonów:
 $P/E=hv$

wydajność kwantowa η

liczba generowanych nośników
 przypadająca na liczbę
 padających fotonów

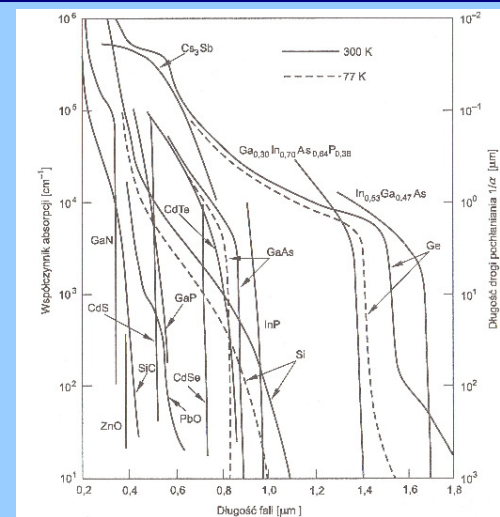
$$\eta(x) = (1-r)(1-e^{-\alpha x})$$

$$0 \leq \eta(x) \leq 1$$

SL 2008/2009

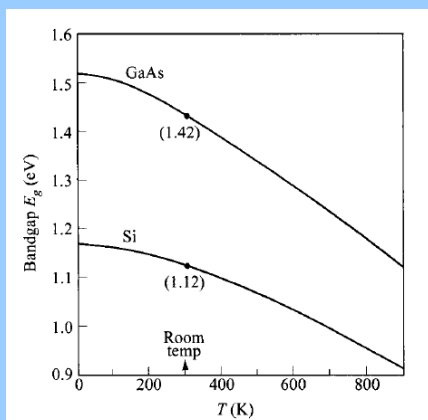
Absorpcja

SL 2008/2009

Zależność przerwy od T

	$E_g(0)$ (eV)	α (eV/K)	β (K)
GaAs	1.519	5.4×10^{-4}	204
Si	1.169	4.9×10^{-4}	655

$$E_g(T) = E_g(0) - \frac{\alpha T^2}{T + \beta}$$

wzrost temperatury
 skutkuje zmniejszeniem
 przerwy energetycznej

SL 2008/2009

Ekscyton w 3D

funkcja falowa elektronu i dziury
 obejmuje wiele stałych sieci kryształu

$$H = \frac{\vec{p}_e^2}{2m_e} + \frac{\vec{p}_h^2}{2m_h} - \frac{e^2}{\epsilon_0(\vec{r}_e - \vec{r}_h)}$$

w języku
 środka masy

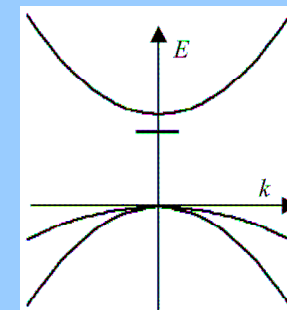
$$M = m_e + m_h$$

$$\vec{P} = \vec{p}_e + \vec{p}_h$$

$$\vec{R} = \frac{m_e \vec{r}_e + m_h \vec{r}_h}{m_e + m_h}$$

$$\vec{p} = \vec{p}_e - \vec{p}_h$$

$$\vec{r} = \vec{r}_e - \vec{r}_h$$

SL 2008/2009

Ekscyton w 3D

hamiltonian:

$$H = \frac{p^2}{2M} + \frac{p^2}{2\mu} - \frac{e^2}{\epsilon_0 r}$$

$$\mu = (1/m_e + 1/m_h)^{-1}$$

równanie Schrödingera:

$$H\psi = E\psi$$

$$\psi = \exp(i\hbar\vec{K} \cdot \vec{R})\psi_n(\vec{r})$$

$$E = E_K + E_n$$

$$E_K = \frac{\hbar^2 K^2}{2M}$$

energia ruchu
środką masy

SL 2008/2009

Ekscyton w 3D

równanie Schrödingera takie samo jak dla atomu wodoru:

$$\left(\frac{p^2}{2\mu} - \frac{e^2}{\epsilon_0 r}\right)\psi_n = E_n\psi_n$$

energie własne

$$E_n = -\frac{e^4\mu}{2n^2\epsilon_0^2\hbar^2}$$

funkcja falowa stanu
podstawowego

$$\psi_{1s} = \frac{1}{\sqrt{\pi a_0^3}} \exp\left(\frac{-r}{a_0}\right)$$

SL 2008/2009

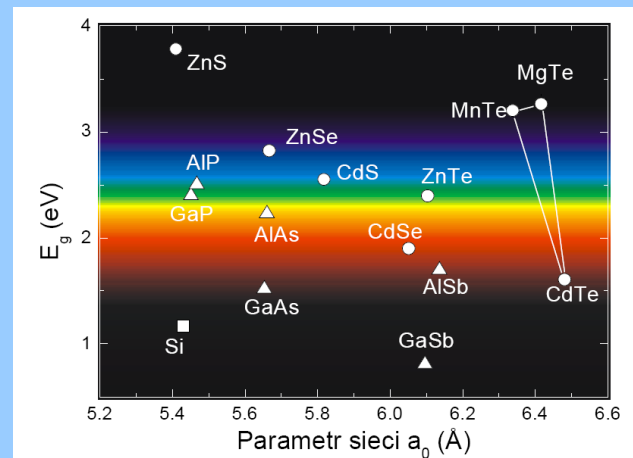
Ekscyton w 3D

Material	m_e^*	m_h^*	ϵ_r	E_{ex} [meV]	r_{ex} [nm]
BN	0,752	0,38	5,1	131	1,1
GaN	0,20	0,80	9,3	25,2	3,1
InN	0,12	0,50	9,3	15,2	5,1
GaAs	0,063	0,50	13,2	4,4	12,5
InP	0,079	0,60	12,6	6,0	9,5
GaSb	0,041	0,28	15,7	2,0	23,2
GaP					
InAs	0,024	0,41	15,2	1,3	35,5
InSb	0,014	0,42	17,3	0,6	67,5
ZnS	0,34	1,76	8,9	49,0	1,7
ZnO	0,28	0,59	7,8	42,5	2,2
ZnSe	0,16	0,78	7,1	35,9	2,8
CdS	0,21	0,68	9,4	24,7	3,1
ZnTe	0,12	0,6	8,7	18,0	4,6
CdSe	0,11	0,45	10,2	11,6	6,1
CdTe	0,096	0,63	10,2	10,9	6,5
HgTe	0,031	0,32	21,0	0,87	39,3

SL 2008/2009

Studnia kwantowa

SL 2008/2009

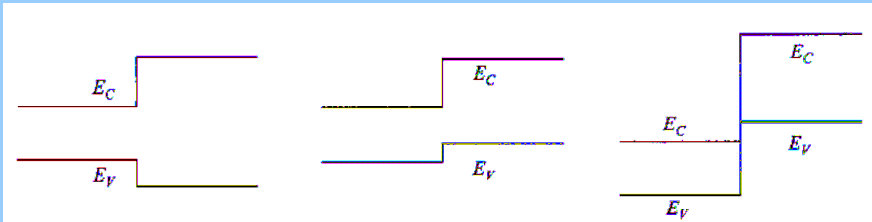

Heterozłącze

typ I

typ II

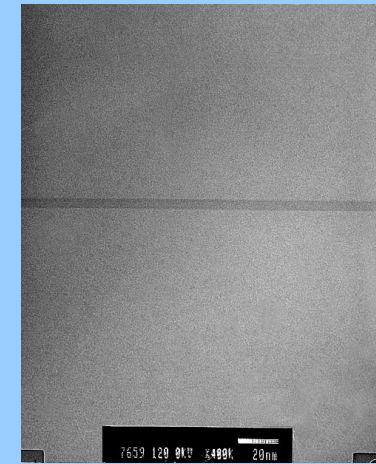
typ III

SL 2008/2009

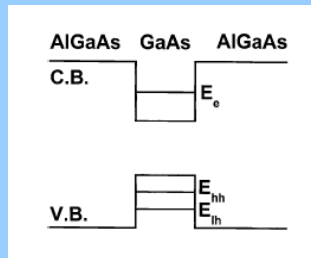
Studnia kwantowa

SL 2008/2009

Ekscyton w 2D

dla nieskończonych barier

$$E_n = \frac{\hbar^2 \pi^2 n^2}{mL^2}$$

dla skończonych barier

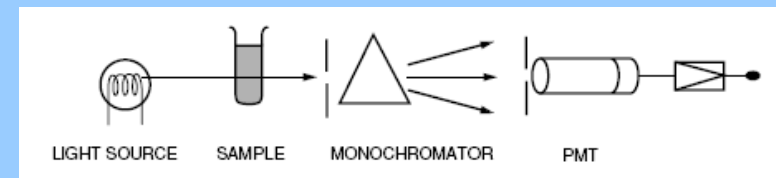
$$V_h(z_h) = \begin{cases} 0, & |z_h| < \frac{1}{2}L \\ V_h, & |z_h| > \frac{1}{2}L \end{cases}$$

$$V_e(z_e) = \begin{cases} 0, & |z_e| < \frac{1}{2}L \\ V_e, & |z_e| > \frac{1}{2}L \end{cases}$$

SL 2008/2009

Eksperyment optyczny

-) roztwór czy ciało stałe, temperatura
-) pomiar dynamiczny lub stacjonarny
-) zakres widmowy pobudzenia i emisji
-) szybkość zachodzących procesów (czy ps czy s)
-) ... (rozdzielczość, natężenie światła, liczba obiektów)

SL 2008/2009

Absorpcja

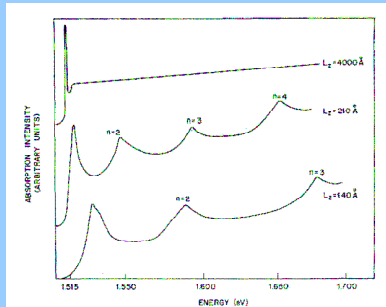
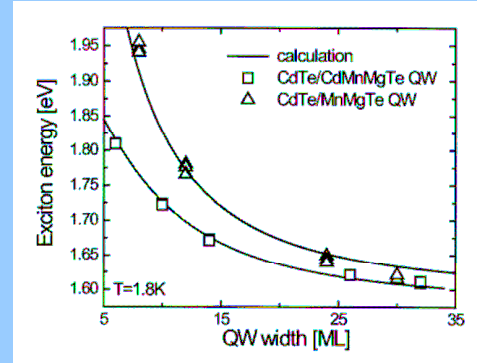
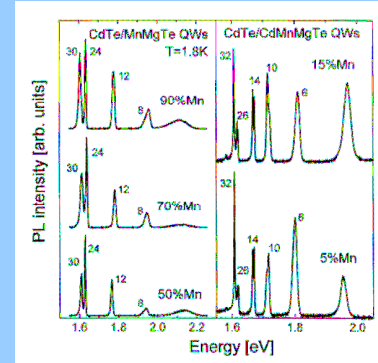

FIG. 2. Typical absorption spectra at 2 K. The traces labeled $L_z = 210 \text{ \AA}$ and $L_z = 140 \text{ \AA}$ show excitons associated with the electron and hole, each in the n th bound state. For $L_z = 4000 \text{ \AA}$, the absorption coefficient α (cm^{-1}) is about 2.5×10^4 at the exciton peak and $\approx 1 \times 10^4$ in the band-to-band region. Similar values are obtained for the thinner multilayers.

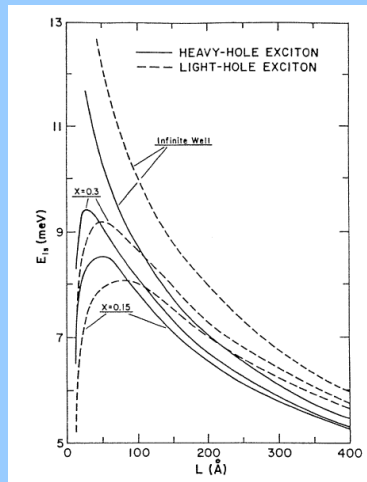
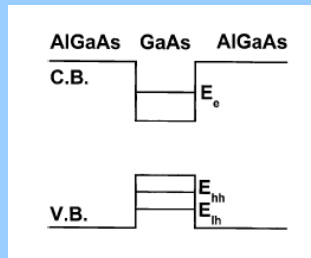

Fotoluminescencja

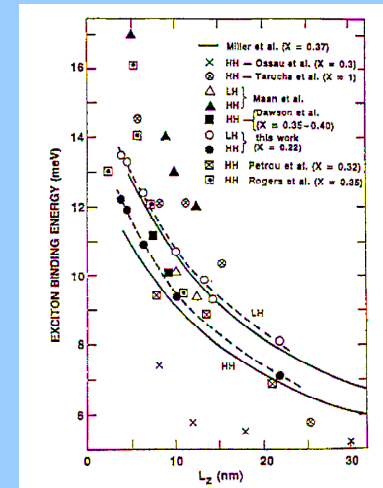
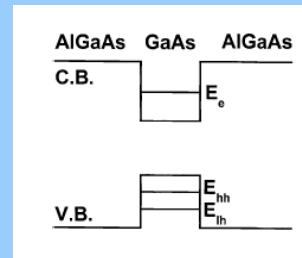
energia emisji maleje z rosnącą szerokością studni kwantowej

Ekscyton w 2D

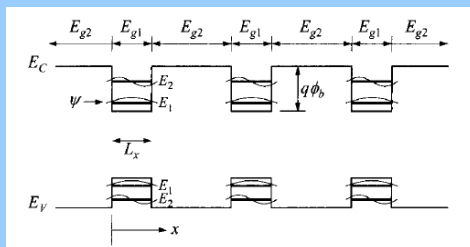
Ekscyton w 2D

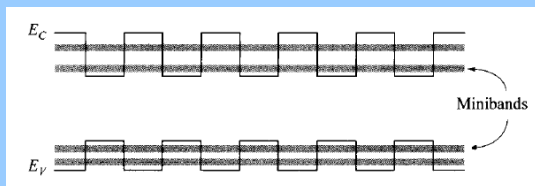

Wielostudnia kwantowa

(wielo)studnia kwantowa
(multiple) quantum well

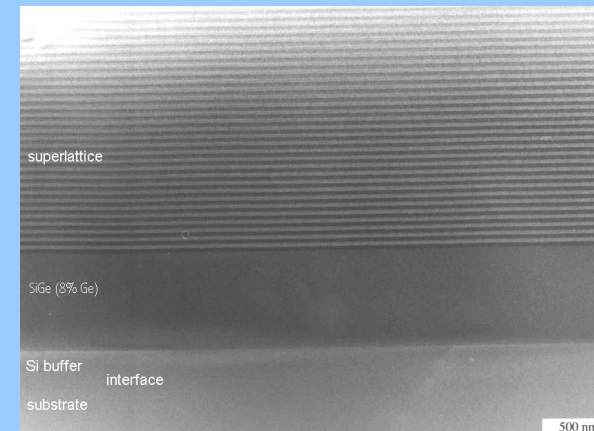

supersieć
superlattice

SL 2008/2009

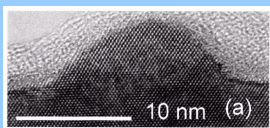
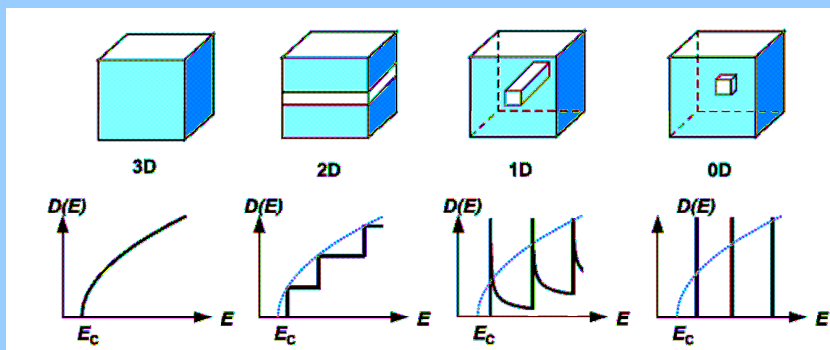
Supersieć

SL 2008/2009

Co to jest kropka kwantowa

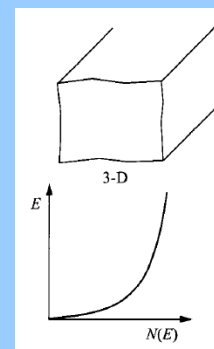

SL 2008/2009

Materiał objętościowy

materiał objętościowy
spektrum ciągłe

$$E - E_C = \frac{\hbar^2}{2m_e^*} (k_x^2 + k_y^2 + k_z^2)$$

$$N(E) = \frac{m^* \sqrt{2m^* E}}{\pi^2 \hbar^3}$$

SL 2008/2009

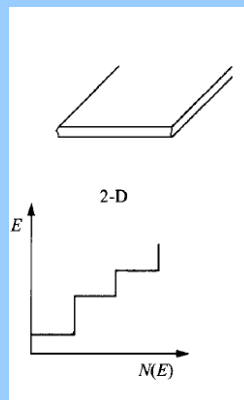
Studnia kwantowa

studnia kwantowa

kwantowanie energii w kierunku prostopadłym do płaszczyzny studni

$$E_i = \frac{\hbar^2 \pi^2 i^2}{2m^* L_x^2}$$

$$N(E) = \frac{m^* i}{\pi \hbar^2 L_x}$$

SL 2008/2009

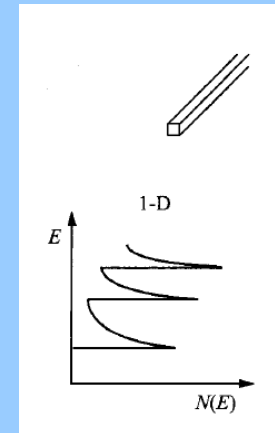
Drut kwantowy

drut kwantowy

kwantowanie energii w dwóch kierunkach przestrzennych

$$E_{i,j} = \frac{\hbar^2 \pi^2}{2m^*} \left(\frac{i^2}{L_x^2} + \frac{j^2}{L_y^2} \right)$$

$$N(E) = \frac{\sqrt{2m^*}}{\pi \hbar L_x L_y} \sum_{i,j} (E - E_{i,j})^{-1/2}$$

SL 2008/2009

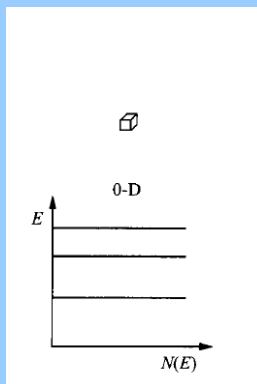
Kropka kwantowa

kropka kwantowa

kwantowanie energii we wszystkich trzech kierunkach przestrzennych: dyskretne poziomy energetyczne

$$E_{i,j,k} = \frac{\hbar^2 \pi^2}{2m^*} \left(\frac{i^2}{L_x^2} + \frac{j^2}{L_y^2} + \frac{k^2}{L_z^2} \right)$$

$$N(E) = \frac{2}{L_x L_y L_z} \sum_{i,j,k} \delta(E - E_{i,j,k})$$

SL 2008/2009